

Εικόνες του Άλλου στην ελληνική λογοτεχνία

Εικόνες του Εβραίου στην ελληνική πεζογραφία

Δωδέκατο Μάθημα
Lecturer: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.com

Ο Εβραίος στην ευρωπαϊκή σκέψη

- Η επιχείρηση των Ναζί και η προϋπάρχουσα εικόνα των Εβραίων
- *Εκκλησιαστικά, φιλοσοφικά, ιστορικά, λογοτεχνικά* κείμενα
- Η επιβάρυνση του Εβραίου με την κατηγορία της **θεοκτονίας**
- Εθνικά χαρακτηριστικά, φιλόσοφοι και αντισημιτισμός
- Δημιουργία του «κατώτερου Εβραίου»

Ο Εβραίος στην ευρωπαϊκή σκέψη

- Εβραίος και **ασθένειες**: κατά καιρούς εμφανίστηκαν υπεύθυνοι για ασθένειες, όπως η πανούκλα
- Η έννοια της **φιλαργυρίας**
- Σύνδεση με τις **οικονομικές κρίσεις** (Σαίξπηρ, 17^{ος} αιώνας)
- Φυσικές καταστροφές, πόλεμοι και κοινωνικά προβλήματα
- Η αλλαγή στην εικόνα του Εβραίου κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα: **η σύνδεση με την αρρώστια**
- Οι ακραίες μορφές λόγου στην εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία: σύφιλη, αρρώστια και ο λόγος του Hitler περί Εβραίων

Ο Εβραίος στην ευρωπαϊκή σκέψη

- Οι κατασκευές που συζητήθηκαν και η έννοια της **φυλετικής καθαρότητας**
- Κατά τον 19^ο αιώνα η θρησκευτική διαφορά διαμορφώνεται σε ένα **φυλετικό και πολιτικό μίσος**
- Η παράμετρος της **ευγονικής**
- Οι Εβραίοι ως απειλή και η κρίση ταυτότητας των Γερμανοεβραίων
- Ο **Εβραίος ως Άλλος για τον δυτικό πολιτισμό**
- Οι ευθύνες για την σταύρωση του Χριστού
- Τα θετικά χαρακτηριστικά των Εβραίων στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία

Ο Εβραίος στην ελληνική σκέψη

- Η κατηγορία περί **θεοκτονίας** στην ελληνική παράδοση
- Ο **Καραγκιόζης** και ο Εβραίος: αναφορά σε στοιχεία, όπως η τσιγκουνιά, η δειλία, η πονηριά
- Ο **εκκλησιαστικός λόγος**, οι κατηγορίες για τον Ιούδα και η επίκληση για τιμωρία τους
- Το «κάψιμο του Ιούδα» και τα στοιχεία της *προδοσίας και της φιλαργυρίας*
- Η σημασία της **θρησκευτικής παράδοσης** στην Ελλάδα
- Η διαδεδομένη πίστη στην κατηγορία περί «**θυσίας αίματος**»
- Τα **πογκρόμ** σε Ευρώπη και Ελλάδα κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας

Ο Εβραίος στην ελληνική σκέψη

- Η αντιπάθεια των Ελλήνων εμπόρων για τον ισχυρό ανταγωνιστή Εβραίο
- Το ποίημα του Κουμανούδη (Στρατής Καλοπίχειρος) και η σύνδεση του Εβραίου με την **αντιπάθεια και την φιλαργυρία**
- Οι αρθρογραφίες εναντίον των προκαταλήψεων σε περιοδικά του 19^{ου} αιώνα, όπως στην Πανδώρα
- Ο παράγων της ιστορίας: θέσεις για τον ρόλο των Εβραίων στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και στη Μικρασιατική καταστροφή
- Τα λιγοστά δημοσιεύματα της δεκαετίας του 1930 και τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά: **φανατικός, δειλός, διογκώνει συμφορές**

Ο Εβραίος στα ελληνικά μυθιστορήματα

- **Ιάκωβος Πισσιπιός**, *Ο Πίθηκος Ξουθ ή τα πάθη του αιώνας* (1848): αρνητική εικόνα για τον Εβραίο Άλλο
- **Χρήστος Παρμενίδης**, *Ευγενία* (1865): ο απεχθής Εβραίος με την ανθελληνική στάση. Οι Εβραίοι ως εσωτερικοί εχθροί των Ελλήνων
- Η **δυσπιστία του Ροΐδη** για τους Εβραίους
- **Στέφανος Ξένος**, *Ο διάβολος εν Τουρκία*, 1862: λαϊκός αντισημιτισμός και ο χαρακτήρας-τραπεζίτης
- **Ο χώρος του Εβραίου**: το **γκέτο** της Κέρκυρας γεννά *οίκτο και απέχθεια*

Ο Εβραίος στα ελληνικά μυθιστορήματα- χαρακτηριστικά παραδείγματα

Πως διαβιούν οι άνθρωποι αυτοί, εκεί, μέσα εις των πυργοειδών αυτών κτιρίων τους κρυψώναι, τας περιπλεκομένας κλίμακας, τα σκότη τ' αδιεξίτητα, όπου ο μέγας Ήλιος δεν εισέρχεται, δεν στέλνει της μορφής του το χαμόγελο, δεν ρίχνει των μαλλιών του τον χρυσόν [...]

Πως διαβιούν οι άνθρωποι αυτοί, εκεί, μέσα εις των στενών αυτών την λάσπην, μέσα στων ατραπών αυτών τον ρύπον, μέσα εις την βρώμαν την οικτράν, συσσωρευμένοι, ο ένας πάνω στον άλλον, πιεσμένοι, συσφιγμένοι, συνδεδεμένοι, μάζα συμπαγής, οστρείδια καρφωμένα μεταξύ των και επί του βράχου τούτου, τον οποίον έρριξεν η μοίρα μεταξύ τριών ηπειρών;

Τι κρύβουν λοιπόν οι άνθρωποι αυτοί, για να φεύγουν έτσι του ουρανού την φαιδράν όψιν, για να φεύγουν το ευρύ του πρόσωπον, τι κρύβουν για να κρύβωντ' έτσι ως κακούργοι; [...] Δεν το ξεύρω.

Ό,τι ξεύρω είναι ότι ζουν εκεί, αγέλη μαντρωμένη, και μυρμηγκιούν, κατά παντοίας διευθύνσεις, με το γαιώδες χρώμα των, το βλέμμα το λοξόν των, τα ερυθρά χείλη των, την μύτην των την μακράν και ασελγή

Το γκέτο της Κέρκυρας στο έργο του Μιχαήλ Μητσάκη

Ο Εβραίος στα ελληνικά μυθιστορήματα

- Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: τα διηγήματα «Ο αντίκτυπος του νου» και «Ο χαραμάδος»
- Η κρίση στην Κέρκυρα λόγω της φήμης περί «**Θυσίας αίματος**» και τα τρία βασικά πρόσωπα του έργου (Έλληνας, Εβραίος, Ιταλός)
- Η επίσημη διάψευση της φήμης και η Εβραιοπούλα ως το πραγματικό θύμα
- Το δεύτερο, λιγότερο θετικό, διήγημα του Παπαδιαμάντη παρουσιάζει τους Εβραίους ως φιλάργυρους
- Η μυθιστοριογραφία για τους Εβραίους μέχρι το 1930 και η περίπτωση του Κωστή Παλαμά

Ο Εβραίος στα ελληνικά μυθιστορήματα

- Οι **Εβραίοι** μετά τις ναζιστικές θηριωδίες
- Η μεταπολεμική ελληνική λογοτεχνία και η θεματική της **γενοκτονίας**
- Εβραίους χαρακτήρες βρίσκουμε, μεταξύ άλλων, στο έργο των **Καζαντζάκη, Κοσμά Πολίτη, Διδώς Σωτηρίου, Ηλία Βενέζη, Στρατή Τσίρκα**
- Το ζήτημα των **προκαταλήψεων προς την εβραϊκή κοινότητα** και το ζήτημα της συμβίωσης Ελλήνων και Εβραίων
- Στη μεταπολεμική λογοτεχνία δεν απουσιάζουν ορισμένα παλαιότερα στοιχεία που αποδίδονται στους Εβραίους, όπως ο **εξωτισμός των γυναικών** ή και η **εικόνα του φανατικού Εβραίου**

Ο Εβραίος σε σύγχρονα μυθιστορήματα

- Η παραγωγή μιας διαφορετικής εικόνας του Εβραίου
- **Βασίλης Βασιλικός** («Ο φίλος μου ο Ίνο», 1977): αποτυπώνεται μια εικόνα του Εβραίου φιλική και εξαγνισμένη
- **Νίκος Μπακόλας** στο «Η μεγάλη πλατεία»: ευαισθησία και αληθοφάνεια οδηγούν σε χαρακτηριστικούς τύπους Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Η προσπάθεια διάλυσης στερεοτύπων και προκαταλήψεων εναντίον του εβραϊκού στοιχείου.
- **Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη**, «Γλυκιά ανοιξιάτικη βραδιά»: ρομαντική και θετική εικόνα
- **Βασίλης Μπούτος**, «Η συκοφαντία του αίματος»: ο **αφανισμός** των Εβραίων της Κέρκυρας και η αντίδραση των Κερκυραίων με δίκες και απειλές εναντίον του συγγραφέα
- **Νίκος Δαββέτας**, «Εβραία νύφη»: οι Εβραίοι ως *θύματα*

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Δεκέμβριος 2024